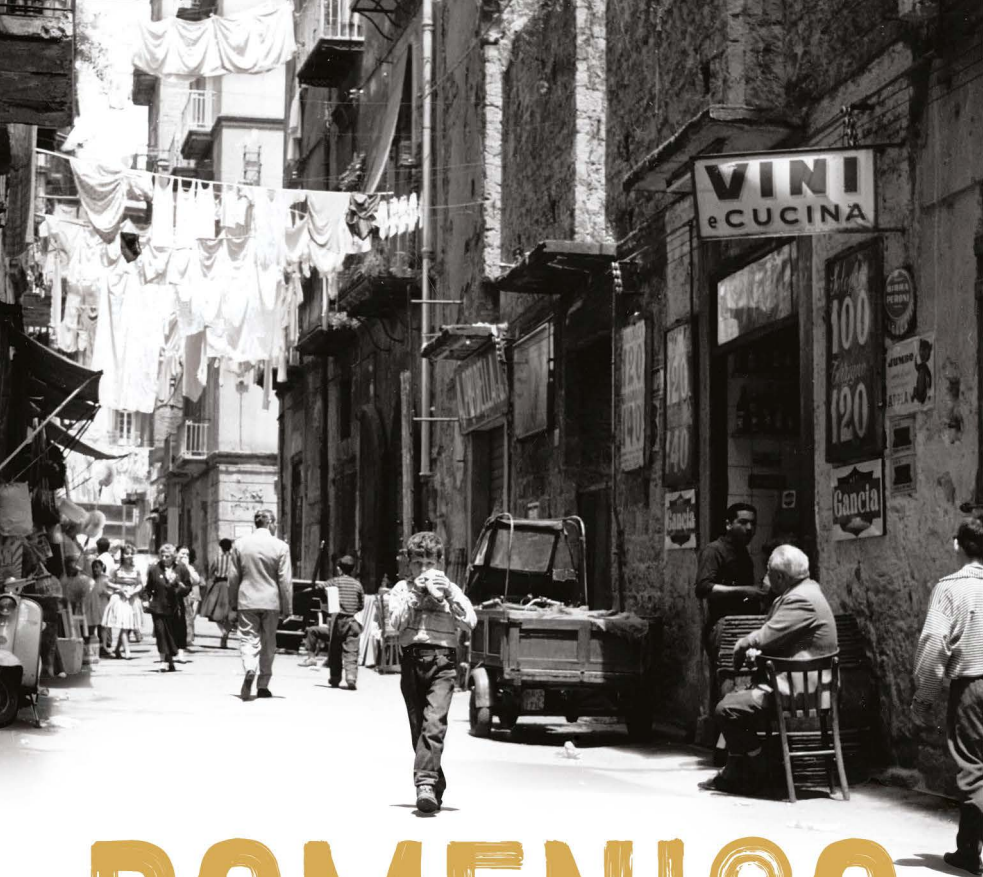

DOMENICO STARNONE

Střepy na via Gemitto

Střepy na via Gemito

Vyšlo také v tištěné verzi

Objednat můžete na
www.knihazlin.cz
www.albatrosmedia.cz

 KNIHA ZLIN

Domenico Starnone

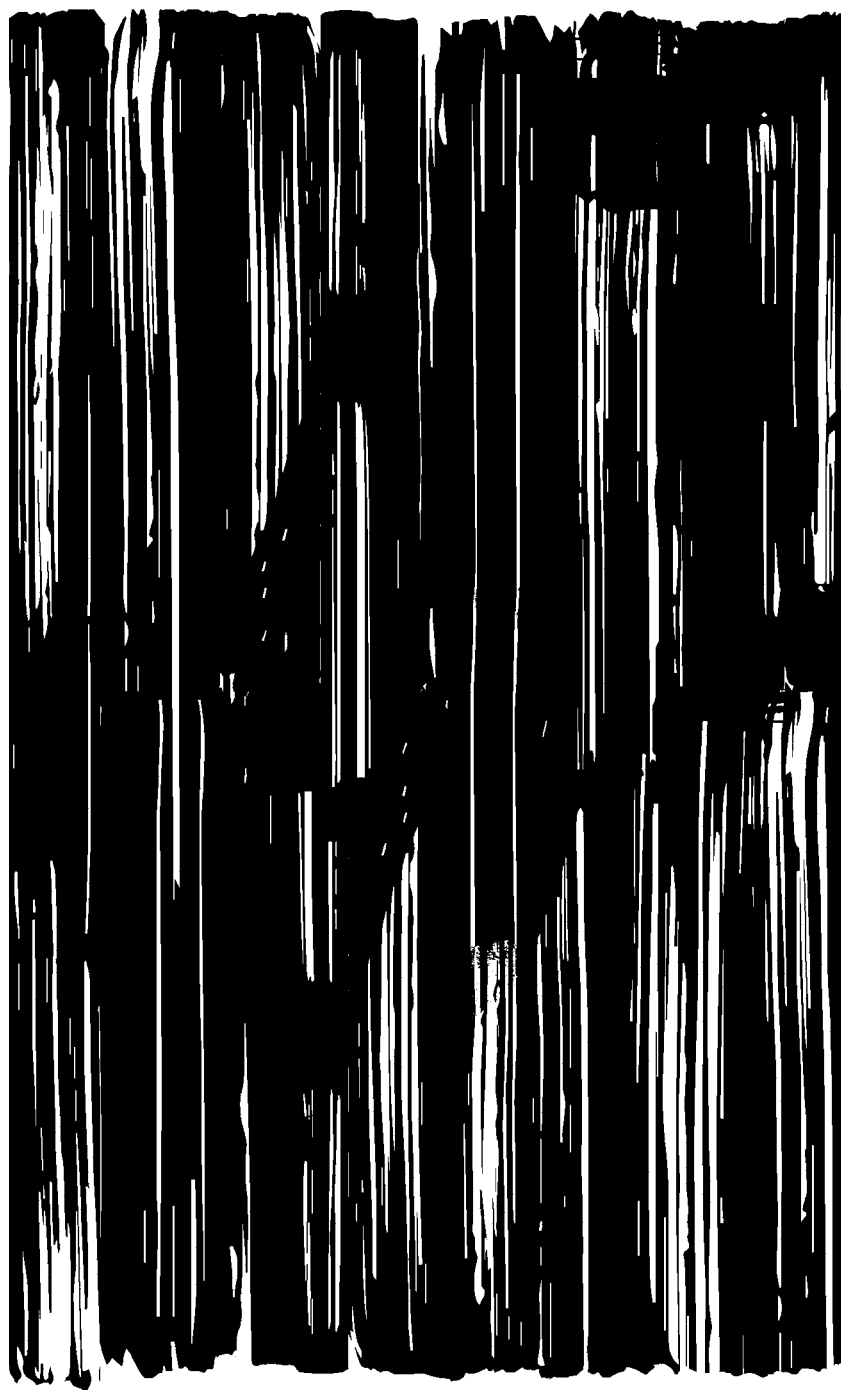
Střepy na via Gemito – e-kniha
Copyright © Albatros Media a. s., 2022

Všechna práva vyhrazena.
Žádná část této publikace nesmí být rozšiřována
bez písemného souhlasu majitelů práv.

ALBATROS MEDIA

fleet

Domenico Starnone
Střeby na via Gemito

DOMENICO STARNONE

Střepy na via Gemito

Přeložila Alice Flemrová

VIA GEMITO

© Domenico Starnone, 2000

© 2020 Giulio Einaudi editore s.p.a., Torino

Translation © Alice Flemrová, 2022

Cover Photo © United Archives/Topfoto

ISBN tištěné verze 978-80-7662-348-4

ISBN e-knihy 978-80-7662-353-8 (1. zveřejnění, 2022) (epub)

ISBN e-knihy 978-80-7662-354-5 (1. zveřejnění, 2022) (mobi)

ISBN e-knihy 978-80-7662-352-1 (1. zveřejnění, 2022) (ePDF)

OBSAH

PRVNÍ ČÁST

PÁV 11

DRUHÁ ČÁST

CHLAPEČEK, KTERÝ NALÉVÁ VODU.....133

TŘETÍ ČÁST

TANEČNÍK 323

Pro Rosu, Rusinè

PRVNÍ ČÁST

PÁV

Když mi otec řekl, že za třiadvacet let jejich manželství zbil matku jenom jednou, ani jsem mu neodpověděl. Už dlouho jsem ty jeho zkazky plné vymyšlených událostí, dat a detailů nijak nekomentoval. Jako kluk jsem ho považoval za lháře a styděl jsem se, jako kdyby jeho lži byly moje. Teď, jako dospělému, se mi zdálo, že si vůbec nevymýšlí. Věřil, že jeho slova mají schopnost předělat události podle jeho přání nebo výčitek.

Ale o pár dní později jsem si na to jeho puntičkářské upřesnění znovu vzpomněl. Zpočátku jsem pocítil rozpaky, pak stoupající nelibost a nakonec chuť popadnout telefon a zařvat na něj: „Jo? Jen jednou? A ty rány, co si pamatuju až do doby krátce před její smrtí, byly co, pohlazení?“

Samozřejmě jsem mu nezavolał. Třebaže jsem celá desetiletí hrál roli oddaného syna, přišel jsem už na způsob, jak mu dostatečně ztrpčovat život. A pak, čelní útok by nebyl k ničemu. Zaraženě by pootevřel ústa, jako to dělal pokaždé, když se mu přihodilo něco nečekaného, aby mi hned vzápětí mírným tónem, jež měl vyhrazený pro nás potomky, oponoval a vyjmenoval mi – útrpně a meziměstsky – nezvratné

důkazy o bolesti, kterou nezpůsobil on mé matce, nýbrž moje matka jemu. A tak jsem si pomyslel: „Ať si vymýšlí, co chce, co se tím změní?“

Ve skutečnosti jsem si uvědomil, že se tím mění hodně. Měnil jsem se já, to jen na úvod, a to způsobem, který se mi nezamlouval. Například jsem cítil, že ztrácím schopnost vážit slova, což byl um, který jsem si od puberty s hrdostí přisuzoval. Už ta věta, kterou jsem na něj toužil zakřičet („A ty rány, co si pamatuju až do doby krátce před její smrtí, byly co, pohazení?“), nebyla vůbec dobře uvážena. Když jsem se ji pokusil napsat, zarazila mě svým nepropracovaným a neobežretným slohem. Připadalo mi, že nejsem dalek přehánění, které se moc nelišilo od toho otcova. Zdálo se, že bych mu rád s křikem vyčetl, že matku zfackoval a zmlátil, i když už byla na smrtelné posteli, ranami zasazenými zkušenou rukou amatérského boxera, jímž se podle svého vyprávění stal v pouhých patnácti letech v Belfiorově tělocvičně na corso Garibaldi.

Bylo to znamení, že stačil závan prastarých zlostí a strachů, abych ztratil moudrost a začal zkracovat odstup, který jsem si během dospívání sám uložil. Tou zbrklou větou jsem totiž přistupoval na to, že smíchám svoje noční můry s jeho lžemi. Znovu jsem mu tak dával důvěru, souhlasil jsem, že ho uvidím tak, jak chtěl být viděn: jako člověka, se kterým není radno žertovat, přesně takovým se naučil být už jako kluk, když mu mistr Evropy Bruno Frattini nastavoval v ringu břicho a s úsměvem na rtech mu říkal: „Udeř, Federí! Udeř nohama i pěstma!“ Jo, ten šampion! Naučil ho, že strach přemůžeme, když zaútočíme jako první a mlátíme tvrdě, a on tuhle pravdu nikdy nezapomněl. Od té chvíle vždycky vystartoval při první příležitosti a bez varování s cílem zlámat kosti každému, kdo by si na něj chtěl vyskakovat.

Právě proto, aby na to měl, začal trénovat o sobotách a nedělích ve sportovním klubu Giulia Luziho. „Giulia Luziho?

A nejmenoval se Belfiore?“ ptával jsem se ho se špetkou zlo-
myslnosti. Ale on stroze odsekal: „Giulio Luzi, Belfiore, to
je fuk.“ A pokračoval: do té tělocvičny ho prvně vzal kam-
pánský mistr v pérové váze Raffaele Sacco, který šel jednoho
dne kolem zrovna ve chvíli, kdy se otec rval stylem kopanců,
ran pěstí a hryzání s partou kluků z Rione Ferroviieri, kteří
každodenně házeli šutry po něm a jeho bratru Antoniovi.
Tehdy osmnáctiletý boxer Sacco zasáhl. Ubalil těm parchan-
tům pár facek a potom co otce pochválil za jeho odvahu, vzal
ho s sebou do tělocvičny Giulia Luziho nebo Belfiora nebo to
je jedno koho.

Tam otec začal boxovat nejen s Raffaelem Saccem a Bru-
nem Frattinim, ale i s Frattiniho oblíbencem Michele Pa-
lermem, s mohutným Centobellim, s malým Rojem, samými
borci. Hned začal dělat pokroky. Všiml si toho jistý Tamma-
ro a ten se na něj, když se otec se svým bratrem Antoniem
jednou vracel ze školy, takhle obořil: „Ty seš jako boxér, jó?
Nechtěj mě rozesmát, Federí!“ On na to neřekl ani slovo
a jednoduše ho levým hákem do brady poslal v bezvědomí
k zemi a pak se obrátil na Tammarova kamaráda, ochrome-
ného hrůzou, s těmito slovy: „Řekni tomu hajzlovi, až se pro-
bere, že příště mu nezmaluju jen ciferník, ale taky prdel.“

Prdel. Poslouchat tyhle historky mě děsilo. Zahanbovalo
mě, že nedokážu bránit svého bratra před kamením přiléta-
jícím od nepřátelských part, jako to zvládl on, když byl kluk.
Měl jsem obavy chodit po světě a neumět boxovat. I v dospě-
losti ve mně vyvolávalo úzkost, jak otec dokázal zdatně na-
podobovat hlasy násilí, postoje, gesta, když předváděl rány
pěstí a kopance do vzduchu.

Zato on vypadal, že si svou vůli po zuřivém násilí, to, jak ji
dovede realizovat, užívá. Vyprávěl mi ty historky, aby ve mně
vzbudil obdiv. A občas se mu to povedlo, ale častější byl ne-
příjemný pocit smísený se strachem, který mi vydržel déle.
Jako v případě dvou čističů bot ve via Milano ve Vastu,

jednoho letního měsíce v sedm hodin večer. Můj otec, kterému bylo tehdy sedmnáct, a jeho bratr Antonio, patnáctiletý, se vraceli z tělocvičny na corso Garibaldi. Zničehonic se spustil déšť a oba chlapci – v sobotní fašistické uniformě, což můj rodič ještě i po desetiletích pyšně zdůrazňoval, neboť měl za to, že mu uniforma slušela a činila ho obávanějším mužem – se utíkali schovat pod stříšku divadla Apollo, kde už bylo pár lidí, včetně těch dvou čističů. Pokřikování, voda, pach mokrého prachu. Jakmile je ti dva čističi bot uviděli, přeměřili si je pohledem a zlomyslně se přitom chechtali. Pak řekl jeden tomu druhému nahlas: „Tyhle dva parchanti ten slejvák přivolali.“ Ošklivá slova, která urážela oba bratry, jejich matku, jejich otce, možná dokonce i smolnou čern fašistické uniformy. A tak můj otec popadl bez rozmýšlení toho čističe, co to řekl – třebaže bylo dotýcnému kolem třiceti a byl velký, nebezpečný –, levačkou za krk, vrazil mu zvedák do té jeho smrduté neandertálské tlamy – neandertálské, říkal otec, aby naznačil, že to byl primitiv – a zlomil mu dva řezáky. Třísk. Byla to tak nekompromisní pecka, že si jeden z těch zubů – a v tomhle bodě vyprávění mi předváděl ukazovák pravé ruky, na němž měla být jizva, kterou jsem ve skutečnosti nedokázal zahlédnout, ale abych ho uklidnil, říkal jsem i přesto: jo, tati, vidím ji – vrazil do prstu a on tam zůstal trčet. Musel rukou silně zatřepat, aby zub spadl.

Třásl rukou pokaždé, když to znovu vyprávěl, jako by tam ten zub ještě pořád měl. A já jsem si jako dítě s vyděšenou oddaností prohlížel toho drobného, kostnatého muže s tváří prodlouženou vysokánským čelem a s křehkým jemným nosem s choulostivými chrupavkami, do nějž byste nikdy neřekli, že patří ostržilenému boxerovi. Vídal jsem ho vracet se domů stále rozběsněného, jako kdyby právě srazil k zemi Tammara nebo toho čističe bot, vždycky zrovna vyvázl z nějaké svízelné situace, vždycky dokázal, dokonce i když nepřítel byla přesila a bylo jasné, že dostane nakládačku,

statečně potlačit strach. Byl to člověk, kterého zasvětil do boxu sám mistr Evropy v těžké váze. Člověk, na kterého si nesměl vyskakovat nikdo, a už vůbec ne vlastní manželka. Když už, tak si vyskočí on na ni. A zvysoka – bál jsem se po každé, když se vracel z práce – si dupne.

* * *

Jednoho zářijového rána, jen abych uklidnil sám sebe, jsem se rozhodl vytvořit nevzrušený soupis případů, kdy otec matku určitě zbil.

Přehled se zpočátku zdál velice bohatý, jenže když byly jednotlivé obrazy z minulosti – facka, talíř makaronů letící na stěnu, řev, monokl – podrobeny potřebám vyprávění a poskládány do uspořádaného sledu faktů, paměť začala tápat a nakonec jsem poněkud vyděšeně zjistil, že mi zůstaly pouhé dvě epizody, jež jsou nezpochybnitelně pravdivé.

Ta první sahala do roku 1955, do noci, již lze podle libosti umístit mezi 4. a 15. červen, kdy můj otec vystavil celkem dvacet osm svých děl: maleb, akvarelů a kreseb, v umělecké galerii San Carlo, nacházející se v pasáži Galleria Umberto I. číslo sedm.

Hledal jsem obraz, od kterého začít. Uviděl jsem otce na posteli, na manželské posteli. Právě jsem mu donesl kafe, vůně se linula po celém bytě. On ho usrkával a přitom nahlas předčítal mé matce, mně a mým bratrům úryvky z novin, kde se psalo o něm. To byly časy. Vždycky na ně rád vzpomínal. Probouzet se tak každé ráno a smíchat vůni spánku, kávy a první z bezpočtu cigaret s vůní tiskařské černi a nedočkavě hledat na stránkách, v titulcích a sloupcích a uvidět své jméno malíře samouka – žádné školy, žádná akademie, žádná vlivná rodina – vytištěné v městských nebo okresních novinách společně se stovkami slov, která se věnovala jeho obrazům. Vida, co dokázal, on, který se narodil v uličce vico dei Barrettari a jeho otec soustružník, co neměl o umění ani

páru, ho donutil nechat školy a jít pracovat. Zmařené mládí. V osmnácti letech, v roce 1935, pracoval jako seřizovač elektrických strojů u státních drah. A jen díky své vysoké inteligenci a chuti se zlepšovat byl ve čtyřicátém už zástupcem přednosty. A během pár let – v roce 1951, vypravěl – se stal přednostou stanice první třídy a hlavním řídicím pohybu vlaků na všech linkách neapolského oddělení. Pořádná satisfakce. Důležitá funkce. Samozřejmě díky zásluhám, a ne kvůli služebnímu věku nebo protekcím. Stal se totiž nejmladším přednostou stanice první třídy v celé Itálii, dušoval se, nadřízení si ho nesmírně vážili, třebaže si vymýšlel všechno možné, jen aby nemusel jít do práce a mohl být doma a věnovat se své opravdové činnosti, té, kvůli níž přišel na svět: aby kreslil a maloval, on říkal „máloval“. Takže někteří jeho kolegové u dráhy ho nemohli ani vystát, říkali mu ten podělanej domejšlivej umělec a nadávali mu, že je ulejšvák, náfuka a otrava. Ano, ulejšval se. Ano, byl nafoukaný. Ano, byl otravný. Všechno to na něj sedělo a on to přiznával jako první. Dokonce mu připadalo, že má právo se ulejšvat a být nafoukaný a otravný: koho tím jako chtěli nasrat, on se narodil jako malíř, a ne jako ajznbůňák. Ale vzhledem k tomu, že neexistovalo nic, co by nedělal s maximálním nasazením, hlavně aby dokázal, že to svede líp než ostatní, myslím si, že i jako železničář skutečně odváděl dobrou práci. Ostatně když byl ve službě – a on byl ve službě často, byly to těžké šichty na denní a noční směny: vzpomínám si, že jsem se za ním párkrát zastavil v kanceláři, když už jsem byl velký, a on řídil provoz spousty jízdních souprav, které naháněl pomocí pravítka, trojúhelníku a tužky na velkém rýsovacím stole, a byl u toho nevrle soustředěný –, tak i přesto, že míval hlavu v oblacích, nehodu s mrtvými a zraněnými nezpůsobil nikdy.

Jistě že toho využíval. Coby přednosty stanice první třídy měl povoleno – zdůrazňoval a užíval si, když o tom povolení mluvil – provádět namátkové inspekce čtyřikrát do měsíce

ve stanicích spadajících pod jeho pravomoc. A tak mezi roky 1954 a 1955 kontroloval Cassino, Cannello, Ilvu a seřadovací nádraží v Neapoli. Ne pro potěšení z práce inspektora, vzhledem k jeho upovídánosti a posedlosti se někde blýsknout bývala inspekce obvykle tím posledním, co ho zajímalo, pokud ovšem nenarazil, vysvětloval mi, na železničáře, který dal nějakou nevhodnou frázi najevo, že prdí na něj, na jeho názory, na jeho uměleckou činnost, to ho pak poslal do prdele a stával se z něj strašný hnidopich. Ale jinak nic. Provedl inspekci ve všech těch stanicích, jenom aby využil příležitosti a hodil na papír pastelem či temperami vzpomínku na živé barvy.

A to proto, že třebaže dělal železničáře, v hlavě nosil jen tu svoji chystanou výstavu. A opravdu, jakmile měl pocit, že je připravený, zavřel se doma, na dráze nahlásil příznaky revmatické horečky, gastritidy a dalších neduhů a namaloval návěstidla, odstavné koleje, nákladní vagony, překladíště, výhybky a seřadiště. Na všechny ty obrazy si dobře vzpomínám: já spal s babičkou a sourozenci v pokoji, kde maloval, v jídelně, kde byl odjakživa jeho impozantní stojan, barvy, plátna. Usínal jsem s očima plnými těch krajinek: připadaly mi překrásné, rád bych je zas našel.

K nim přidal, kolísaje mezi návraty do práce a novými chorobami, to, co viděl z okna: pole a louky, ale ne ty, které voněly mátou a kde jsem si jako dítě hrál se sourozenci a s kamarády, jako spíš ty, jež na konci roku 1954, když pokáceli porost a vyrvali ze země staré kořeny, zplanýrovali a ony se začaly proměňovat ve staveniště. Získal tak skici zpustošené země, beranidel, míchaček betonu, rypadel, zdviží, cementových sil, detailně zdokumentovanou devastaci kopce, jakož i obraz plný zachycených prací, který nazval *Staveniště ve čtyřiapadesátém*.

Pak přešel na zátiší: vyobrazil číše, co jsme měli doma, jednu se slanečky, jindy s jablky, jednu se sekerkou, jindy

s artyčoky, jednou se slávkami, jindy s květinami, s tím, co bylo po ruce. Přidal dva z aktů, které zhotovil, když před lety navštěvoval volný kurz aktu, jeden rudkou a druhý ve stylu renesančních mistrů. Zařadil tam i portrét mého bratra, když dostal zánět ledvin, který se mu povedl líp, říkal, než kdyby ho vymaloval sám Caracciolo. A bylo to.

Osm měsíců mu ta námaha zabrala. Celý byt ve via Vincenzo Gemito smrděl barvami a terpentýnem. Nábytek v pokoji ze zvyku nazývaném jídelna byl halabala nastrkán ke stěně (co se máma kvůli tomu nábytku nadřela, a on s ním takhle zacházel) a večer se na našich postelích pořád sušilo nějaké plátno. Manželka si stěžovala, babička bručela: copak je možný, aby děcka – čili já a mí tři sourozenci – dnem i nocí čichaly ty jedy, to zapomněl, že tam spíme? Panebože, odsekával, co jsem komu udělal, že musím celej život snášet vopruzování dvou nevzdělanejch ženskejch. Ale to stačí: úkol byl splněn. Kde vzal peníze na uspořádání té výstavy, to nevím. Jisté je, že za pomoci dona Luigina Campanileho, který ve Vomeru šil a prodával boty, měl jisté umělecké cítění a nabídl se, že díla odveze ve svém Fiatu Giardinetta, jel své obrazy pověsit na stěny galerie San Carlo.

* * *

Bylo mu osmatřicet, muselo mu to připadat jako rozhodující chvíle. I jako starý a nemocný vyjmenovával s pyšnou průzračnou přesností všechny významné návštěvníky: Ciardo, Notte, Striccoli a tak dále, výrony jmen a příjmení, umělci – ujišťoval mě – těšící se velké prestiži, zvuky dnes už vybledlé, které jsem ho ale v těch dobách slychal vyslovovat často, občas uctivě, často pohrdavě a rozhořčeně, kvůli křivdám, jichž se na něm skutečně nebo podle jeho názoru dopustili. Ostatně stačilo, aby se některý z umělců přiblížil na dosah třeba jen místnímu věhlasu, a otec ho začal zasypávat krvavými urážkami, do očí i za zády. Dopal měl především

na ty mladší nebo svoje vrstevníky. Nesnesl, aby měli větší štěstí než on, a zuřivě odríkával seznam jejich uměleckých nedostatků a jejich ubohostí. Často a s chutí pocítil potřebu zaútočit nějakým ošklivým přídomek i na ty, co si jich v hloubi duše vážil, aby si vylil zlost. Ale při tamté příležitosti mu všichni připadali chvályhodní, protože, byť obecně se špatnými úmysly, přišli na vernisáž jeho výstavy a podepsali se do návštěvní knihy. Čtyřiaosmdesát podpisů, to není málo. A to nepočítám ty velmi slavné, kteří se zjevili jako Panna Maria, ale měli za to, že podepsat se by bylo příliš zavazující: Giovanni Brancaccio, Carlo Verdecchia a Guido Casciaro. Stěžoval si na to ještě po desítkách let, s nefalšovaným utrpením: jedinej podpis, co by jim to kurva udělalo, co takhle trochu velkorysosti. Každopádně tam byly davy. Hosté a umělci zůstávali a živě debatovali o umění, o malířství, o jeho malování až dlouho do noci, i po zavření galerie San Carlo.

Copak je možné, že to moje matka nechtěla pochopit? Už v normálních dobách se chovala otravně. Jakmile otec po večeri řekl: „Jdu se trochu projít,“ aby se vydal po výstavách debtovat o umění, ona hned všeho nechávala a vykřikovala: „Já půjdu taky.“ Otec se rozčiloval, nevěděl, jak jí to má vysvětlit, co by tam mezi umělci dělala? A hlavně teď, za téhle specifické situace, to si neuvědomuje, že je mu na obtíž? Každý večer, už tak vysílený po šichtě na dráze, musel uhánět do galerie na šichtu umělce. A rozhodně ne pro zábavu, ale aby až hluboko do noci čelil falešným přátelům, nepřátelům, těm, co chtěli koupit, těm, co chtěli smlouvat o ceně, těm, co se odvážili zahájit obchodní jednání navzdory jedovatým hadům, kteří se snažili kupce odehnat tím, že jim doporučovali jiná díla, jinou malbu, jiné, schopnější malíře, například sebe. Nebyla to zábava, byla to válka. Zlomyslnosti, útoky, očerňování, pomluvy. Rusině, buď tak hodná a zůstaň doma.

Jenže moje máma doma zůstávat nechtěla, a zvlášť ne za těchto situací. Bylo jí čtyřiatřicet, měla čtyři děti, byla vdaná třináct let. Jelikož jí zemřel otec, dělala rukavičkářku od dětství. („Umíš dělat rukavičkářku? No tak dělej rukavičkářku! Co ty víš o malování?“) V pěti letech bylo jejím úkolem posbírat všechny bavlněné nitě, které ozdobné nýtování nechávalo ve vnitřní straně rukavic, a svinout je tak, aby se vnější šití nerozpáralo, přičemž se jí lámaly nehty a odírala si bříška prstů. S otcem se navzdory jeho velkým řečem věci moc nezměnily. Ale to nevadí, měl své špatné stránky a jiné, které ji dál přitahovaly. Vzhledem k tomu, že byl nápaditý, plný posměchu, pořádný blázen, zalíbil se jí hned, už toho vlahého odpoledne v osmatřicátém, kdy ji zastavil na ulici. Dovolíte, slečno. Lišil se od všech ostatních, pohyby, tónem hlasu. Nepodobal se jejímu bratrovi Peppinovi, bratrovým kamarádům, manželům sester její matky, nepodobal se nikomu.

On si jí všiml, když se bavil o všem možném s jedněmi kamarády, dělníky ze skladů. Pohled člověk cítí. Uviděl ji shora, z mostu seřadiště vlaků, když šla po prašné silnici a za zády měla blankytný odraz moře. Nedokázal se ovládnout a vrhl se na ni jako sokol, když na to setkání nostalgicky vzpomínal, sám se k tomu dravci přirovnával. Byla krásná, ale možná ne tak krásná jako teď, ve čtyřiatřiceti letech. Tehdy jí bylo sedmnáct, rozpuštěné černé vlasy, orientální tvář, plizovaná růžová sukně povívající kolem pěkně tvarovaných lýtek a pod bolerkem světlá halenka.

Slečno, dovolíte, slečno. On se smál, naparoval se, toužil po ní. Ona mlčela, kráčela svižně s pohledem upřeným před sebe, až na pár pohledů úkosem, ironických, aby toho neznámého posoudila. Byl oblečený celý v černém, měl příliš vysoké čelo, knír, vypadal staře. V jedné chvíli mu to i řekla, aby ho odradila: „Vy jste pro mě moc starej.“ Ale on trochu dotčeně, trochu zahanbeně upřesnil, že je mu jednadvacet: to ten oblek ho dělá starším, možná těžká práce, možná knír.

Teprve tehdy si uvědomila, že se jí líbí. Kdoví proč ji přitažoval, tohle jsou záhady, které se nedají vysvětlit. Možná proto, že se choval jako královský syn, který se z tajných důvodů převlékl za seřizovače elektrických strojů. Možná proto, že vytáhl papír, tužku a přesně ji vystihl, i s překvapeně pootevřenou pusou. Každopádně se s ním doma zasnoubila, spokojená, že ji potkalo takové štěstí: muž, který ji uměl rozveselit, který pořád mluvil a mluvil, nikdy nezavřel pusu. A to nepočítám, že měl stálý plat. Objektivně vzato, co víc by si mohla přát?

Jenže teď, v červnu 1955, se zničehonic zdálo, že ten muž má nakročeno, aby se stal tím, čím patnáct let přísahal, že se stane: známým umělcem, a ona nechtěla přijít o příležitost ukázat se na veřejnosti v tom nejlepším světle, jako manželka známého umělce. A proto zatímco otec proklínal všechny svaté a všechny madony, odložila oblečení matky od rodiny a vytáhla ze skříně šaty, které si ušila tu na svatbu jedné sestřence, tu na biřmování jedné známé. Jedny z nich si vybrala, a než byste řekli švec, jak to ona uměla, nalíčená jen krémem Nivea (ona vyslovovala „nivéa“) a rtěnkou, stala se z ní krásvice, až se tajil dech.

On klel ještě hlasitěji. Dneska mám podezření, že tu neobvyklou krásu své manželky nenáviděl, protože jakmile pocítil její sílu za způsoby a tvary, na které byl zvyklý, sevřela ho úzkost. Byla to nepopsatelná charakteristika jejího organismu, cosi jako to nejtajnější tajemství, jež nikdo nedokáže odhalit, a proto vzbuzuje vášně. Klíč k němu doopravdy znala jen ona a používala ho po libosti. Rusině uměla na celé měsíce zešednout a pak znenadání vystřelit jako šíp. Tehdy tu svou krásu doladila dvěma hřebínky do vlasů, hřebínky s elegantním volutovým motivem, které jí daroval otec, a poté mu dialektem – všichni jsme mluvili jen dialektem – oznámila: „Já sem nachystaná, Federí.“

Nachystaná na co? Jdi k čertu i s celým svým pokolením, Rusině. Její manžel ji hlavně ponížil tím, že ji označil

za moc vymaškařenou, což bylo slovo, které používal pro zbohatlické příbuzné mojí babičky, když měly kloboučky s peřím, zdravíčko na tvářích a ověsily se zlatem: myslím, že tím chtěl říct sprosté ženské, které se oblékaly jako maškary, vulgární ženy, na které se hvízdá. A jelikož ona se zatvrdila a na svém oblečení nezměnila nic, naschvál si usmyslel, že i já s bratrem si musíme jít užít jeho uměleckých úspěchů. A vláčel by tam s sebou i další dvě děti, kdyby jedno nebylo moc živé a druhému nebyly pouhé dva roky. Ale jemu by se kurva líbilo, kdyby šly i ony, a taky babička, všichni, všeobecná vycházka, to aby nezapomněla, že její role je matka, a ne holka ze šantánu, jak se rozhodla vypadat, aby ho ztrapnila před lidma, co ho už takhle měli za vetřelce a teď se s ním večer co večer snažili všemožně vyjebat. Co komu udělal, že ho osud trestá takovouhle ženskou?

Z té naší návštěvy otcovy výstavy si nepamatuju skoro nic. Pravděpodobně jsme sjeli dolů hlavní lanovkou, prošli jsme via Toledo a zamířili do podloubí pasáže Umberta I., otec pět kroků napřed, hrozivý, a my tři vzadu.

Rusině o tom večeru nikdy nic nevyprávěla a Federí, když to období evokoval slovy, pokaždé zdůrazňoval jen křivdy, které mu byly způsobeny, obrazy, které se přesto prodávaly, dobré recenze i ty podlé recenze. Manželka byla z jeho vzpomínek na ty červenové dny důsledně vyloučena. A my synové taky.

Zato se v nich objevoval stavitel La Padula, který v jisté chvíli vstoupil do galerie San Carlo velice elegantně oblečený, obléhaný servilními a hladovými dvořany a okamžitě se zamiloval do obrazu nazvaného *Staveniště ve čtyřiapadesátém*, takže se rozhodl, že ho věnuje svému synovi k blížícímu se završení studia architektury. A proto podepsal šek na částku sto dvacet tisíc lir, což bylo dva a půl železničářského platu. Podepsal ho před očima všech, i toho komunistického uměleckého kritika Paola Ricciho. Částka, o níž se nikdy

nedozvím, nakolik byla plodem otcova přehánění a nakolik pochybným pohybem peněz, které přitékaly z opravdové práce, ze skutečného zvuku beranidel a nákladních zdviží pod našimi okny, z proudů materiálu z cementových sil a které teď sloužily k velkorysé koupi malířského vyobrazení té horečnaté činnosti a k jeho zavěšení jako nějaké trofeje v ateliéru architekta. On, železničář-umělec nebo umělec-železničář nebo prostě jen umělec, tu částku shrábl s hrdostí člověka, co může dokázat, že umí vydělávat peníze líp a důstojněji než řezníci, lahůdkáři, cukráři, všichni ti, co začínali bohatnout před jeho úzkostlivýma očima. A přitom šel vstříc inženýrovi Isabellovi, radnímu ze stavebního odboru, který nebyl tak štedrý jako pan stavitel, který nebyl tak vnímavý k míchačkám a bedněním, navzdory své politické úloze, nebo možná právě kvůli ní. Na inženýra udělalo větší dojem *Zátíší s rybami*, které si chtěl odnést domů nikoli za padesát tisíc lir (plat u dráhy), nýbrž za čtyřicet (o něco méně než plat u dráhy). A smlouvání pokračovalo, můj otec: padesát, inženýr: čtyřicet, a už se blížili k dohodě: čtyřicet, co se dá dělat, když vtom stačil jeden pohled stranou a tam uprostřed sálu byla Rusinè.

Nebyla sama ani se nestarala o syny, kteří celí nesví bloumali po galerii. Měla kolem sebe husté hejno mazalů, negramotných básníků, nekompetentních uměleckých kritiků a ten jí říkal to a druhý zas ono a ona odpovídala zvonivým hlasem nebo se smála a odhalovala bělostný chrup, měla jiskrné a živé oči orientálního tvaru, které, jak se zdálo, právě v té chvíli obdivoval sám pan stavitel La Padula, a co teprve jistý básník středního věku, který tam trousil věty nadité lichotkami, skoro hendekasylogy, říkal otec, a sliboval jí, že jí daruje svoji knihu básní s vlastnoručním osobním věnováním, a uzavíral to slovy: „Zítra přijdu osobně k vám domů, milá paní, abych vám ji přinesl darem,“ takže moje matka odpovídala s potěšeným úsměvem: „Děkuji,“ a byla tak

nádherná, že dokonce i inženýr Isabella řekl cosi o té velice pohledné paní a obrátil se přitom na mého otce, ale můj otec na to nestačil odpovědět, protože právě v tom okamžiku přišel Chiancone, profesor z umělecké školy a malíř, hubený dlouhán se zažloutlou tváří, a okamžitě se vmísil do jejich jednání a inženýr Isabella se ho rozhodl zeptat: „Chiancone, má podle vás tohle *Zátiší s rybami* cenu padesát tisíc lir?“, a víte, co mu ten vůl odpověděl? Odpověděl: „Pane inženýre, proti gustu žádný dišputát, člověk si může utratit, kolik chce, za věc, která se mu líbí, ale to, co se líbí, není vždycky umělecké dílo,“ jako by říkal, že *Zátiší s rybami* není umělecké dílo: kurva, tak ono to není umění? A co je teda umění? Ty Chianconovy mazanice? Ať si ten žlučovítej hajzl vysere voko a vybleje všechnu zlobu a táhne do prdele i s inženýrem Isabellou.

Můj otec, soptící zlostí, jednání přerušil.

A tady je okno. Potom zas všechno začíná ve chvíli, kdy už ležím v posteli. Můj bratr spí, nebo předstírá, že spí, s hlavou v nohách mé postele. Na posteli hned vedle té mé spí babička s mým druhým bratrem, kterému je sedm. Ten nejmladší spí v posteli rodičů, kteří však nespí. Slyším otcův řev, vzlykové věty svojí mámy, cupitání, jako by se honili, zvuk padajících a rozbíjejících se věcí. Odříkávám modlitby, které mě babička naučila, když jsem byl malý, například Zdrávas. Modlím se v duchu, ale tak, aby se mi můj hlas rozléhal v hlavě, hlasitěji než otcův řev. Marná snaha. Tak si pomyslím, že bez ohledu na modlitby, jestli Panenka Maria existuje a má nějakou moc, udělá všechno pro to, aby mu zabránila moji mámu zabít. A tak řeknu neslyšně, dialektem, jedinou řečí, kterou umím dobře: „Madonna mia, dej, ať přestane.“ Zopakuju to snad stokrát, velice soustředěně, jako kdyby tím to opakování mohlo působit přesvědčivěji. Panenka Maria ale neudělá nic. A tak se pokouším přemoci strach, vstanu potichoučku z postele, jdu ke dveřím, pootevřu je. Nevím, co dělat. Je mi

dvanáct, ale mám z otce strach. Není to fyzický strach, nebo v každém případě fyzický strach je ten, který si pamatuju méně. Je to jiný druh strachu. Bojím se, že se před ním ocitnu s prázdnou, bez důvodů, které by považoval za hodny opakovat těm jeho, že ze mě bude jen ozvučnice nadávek, které huláká, jeho klení. V důsledku toho se bojím, že mě přinutí připustit, že má svatosvaté právo moji mámu zabít. Bojím se, že mu to odsouhlasím. Tím pádem je ten strach nesnesitelný.

A přitom ho vidím. Vidím i ji, jak pláče a snaží se mu utéct v kuchyni, vidím láhve a hrnce a sklenice, jak padají na podlahu. Hlavně je mi jasné, co na ni řve. Řve na ni: „Ješitnice!“, záhadné slovo, které se mi navždy vryje do paměti i s tím tónem nesnesitelné urážky, neznámé slovíčko pro náš každodenní dialekt, neladící s těmi, která právě vyslovuje sám, s oplzlostmi, nadávkami. Nikdo u nás doma neví, co to znamená, ani máma, ani já, který jsem právě dokončil druhou třídu měšťanky. Zná ho jen on, ten význam. A huláká: ješitnice, a mlátí ji dlaní i hřbetem ruky, padá jedna facka za druhou, a zničí jí olivovou pleť, ústa, účes, až jí odletí ty elegantní hřebínky.

Já nevím, co si počít. Sčítám rány, které jsem neviděl, s těmi, které právě vidím, sčítám to, co jsem slyšel z postele, s tím, co právě slyším – dělám to i teď, když o tom píšu –, a rány a slova opakují donekonečna, že máma už nesmí vyjít z domu, už nikdy už nikdy, její vinou otec dneska večer přišel nejmíň o tři sta tisíc lir, inženýr Isabella chtěl koupit dva obrazy, už jednali o ceně, jenže ona ho pěkně nasrala, co mělo do prdele znamenat všechno to culení, co mělo do prdele znamenat to stehno, ty si neuvědomuješ, Rusinè, ty posměšky, ty posměšky, Rusinè, ty to nechápeš, ty nevíš, co je to za lidi, stojej za hovno, ten zasranej básník, ten zasranej sochař, ten zasranej inženýr jsou ještě teď v podloubí u galerie a smějou se, a víš, co říkaj? Říkaj: vsaďme se, že ji první voprcám já, tohleto říkaj, a už rozhlašujou, že ajznboňák ty

svý vobrazy prodává jen díky starý, bez ženy je nahranej, dyť von ani malovat neumí, a do týhle situace jsi mě dostala ty, ješitnice, ješitnice, ješitnice. A další a další slova, všechna v dialektu, zvuk fackujících rukou, spousta nápaditých ná- dávek, které se nedají opakovat.

Tak moc mě to vyděsilo, že jsem se stáhl zpátky. Nebo jsem možná vůbec nevstal z postele. Možná mi v tom zabránila babička, která byla vzhůru, koukala do stropu a řekla: ciunkllochemmommò, což je výraz z černé magie a znamená to stop, ani hnout, zůstaň v posteli, jako by tě zničehonic postihla dětská obrna, může za to tvoje máti, vona mu nesmí vodmlouvat, řekla jsem jí to stokrát, že mu nesmí vodmlouvat, ale vona to nechce pochopit, je tvrdohlavá, madonna mia, madonna mia, ciunkllochemmommò, protože tohle se tě netýká, nás se to netýká, týká se to jen manžela a manželky, který se zejtra budou mít radši než včera a míň rádi než pozejtří.

Jen zašeptání, ale možná to stačilo, aby mě zastavilo. Nebo mě možná zastavilo vyčerpání, jako při tisíci jiných příležitostech: ona ztráta sil, kterou mi pokaždé způsobil otcův vztekly hlas, jeho strašná schopnost zanechat jediným tónem z hrdla mé tělo ztěžklé a zároveň prázdné, zbavené mých důvodů a až po pusy plné olova, a ta tíha, jakkoli jsem se tomu bránil, mě okamžitě nutila k pláči. A slzy mě drtily, v tom smyslu, že mě zahanbovaly a deptaly čili že mě ponižovaly na neurčitou dobu, možná na celý život.

Jde o to, že když vidím ty facky, když vidím Federiho, jak se snaží udeřit moji mámu, která se pokouší uhýbat, když vidím ty hřebínky letící na podlahu – ale vidět není jistota, vidíme tolika možnýma očima, neexistuje slovo ani slabika ani zabručení ani mlasknutí, které hned není taky obrazem nebo dvěma nebo stem najednou –, když tohle všechno vidím, nevidím to ostatní, slyším jen jeho, jak dál řve, teď zrovna vyhrožuje, že jestli se jeden z těch zsranejch debilů

ukáže, aby se kolem ní motal, srazí ho ze schodů, hajzla jednoho podělanýho, voni ještě nepochopili, s kým maj tu čest, von není jako ten Nicola z jedný historky, co mu jako malýmu vyprávěla jeho babička Funzella, aby ho připravila na život, von není žádnéj kornúto, jelen vosumnáctérák, spokojenej paroháč, jako byl ten Nicola z tý pohádky vinou tý kurvy jeho ženy Lilliny, jemu večer nikdo nebude zpívat, zatímco se bude vracet domů z práce: Lillina dona Nicoly šuká s každým v okolí, Nicolo, Nicolo, parohy máš až na molo, to von radši svoji ženu zabije, uškrtí ji těmahle rukama, panebože, co jsem komu udělal, že mě takhle trestáš, ale už dost, hele to stačí, dej mi ty hřebínky, ty hřebínky si už víckrát nevezmeš, už víckrát, víckrát, víckrát ne, seš moc velká ješitnice, Rusinè, moc ješitná.

Prázdná. Vnitřní prázdnota mojí mámy. Která v sobě nemá myšlenky, ani ona ne. Je to roura od komína. Když mluví, vane vítr ješitnosti. Nebo vyfukuje kouř, ten, co se šíří po bytě. A pak pach. Je to hutný pach nějakého odolného předmětu, který se rozpaluje, vypouští poletující látky tmavé barvy a hoří na uhlí v ohništi. Máma nahlas vzlyká, babička spustila růženec dovolávající se pomsty, můj bratr pláče z hloubi svého předstíraného spánku, hřebínky prudce vzplanou – aspoň si to myslím, tak je vidím – za červnové noci. Z jejich puchu se mi chce zvracet, utrpení pro nos a pro žaludek, čichový pocit trýzně. Budu ho pečlivě schraňovat. Stane se neoddělitelnou částí těla mé matky, jako kdyby Federí v tom ohni nespálil hřebínky, ale její nehty nebo její vlasy nebo černé a husté řasy, které poskytovaly stín očím.

Tohle se stalo jedné letní noci v roce 1955. Jenže kdybych o tom mluvil se svým otcem, řekl by: nanejvýš záchvat zlosti, nic víc. Jakýpak facky, jakýpak rány pěstí? A ty hřebínky. Nabídl by se, že mi sám poskytne přesné údaje o důležitějších věcech, než jsou hřebínky. Věci z té doby: osoby,

špatnosti, co mu provedly. Například ten Cucurra (jména používal podle momentální nálady: Chiancone, Cucurra), co učil na umělecké škole, záštiplnej náfuka. Už mi vyprávěl, jak mu svým vměšováním zmařil prodej jednoho zátiší s rybama? A o Paolu Riccim zvaným Paolone, uměleckým kritikovi z deníku *Unità*, mi říkal? Mrzout, kterej maskoval samolibost zdvořilým chováním. Na krku pořád nosil červený šátek a opíral se o tlustou hůl, což byla spíš nepřiměřená zbraň než opěra. 13. června 1955 tenhle malověrný pán napsal se záští o jeho dílech vystavených v San Carlu tohle: „V jeho umění dosud přetrvává cosi, co vyznívá provizorně, jako čistě vnější fakt, nuceně.“ Sračky. Co vyznívá provizorně, co vyznívá jako čistě vnější fakt, co vyznívá nuceně. Můžu mu laskavě říct, když mám ten diplom z filologie, co má v italštině znamenat, že něco „vyznívá nuceně“? Soudruh Ricci na něj měl píčku, o to tady běží. Soudruh Ricci viděl na vlastní oči, jak kapitalistickéj stavitel La Padula kupuje *Staveníště ve čtyřiapadesátém* a platí šekem na sto dvacet tisíc lir. Jasný? A tak ukojil svoji závist, a přitom předstíral, že chrání proletariát. Leda hovno, jakejpak proletariát.

A tak dále, jako kafemlýnek. Otec by se chvílemi zlostně a chvílemi spokojeně smál a vršil by jeden detail na druhý a přitom by do toho svého fantazírování s otevřenýma očima vcucnul i moji nejistou rekonstrukci faktů. A mezitím by mi do paměti vstříkl další jedy. Teprve po chvíli by si zničehonic vzpomněl na ty rány, na spálené hřebínky, a aby ty obrazy vymazal, pronesl by přehnaně zkormouceným tónem onu obvyklou frázi: „Já měl tvoji mámu rád.“ A hned by mi začal vykládat, aby to doložil, že z lásky k manželce, z lásky k dětem se musel vzdát tolika významných příležitostí, takových, které člověk buď hned popadne za pačesy, nebo se mu už nikdy nenaskytnou. Ne, nikdy neměl to srdce obětovat rodinu pro umění, i když ho často napadlo, že půjde ven

koupit si cigarety a už se víckrát nevrátí. O takových věcech jsme čítali v novinách, takové věci se stávaly. Ale on to snad udělal? Ne. A proč? Protože byl v zásadě hodný člověk, třebaže na něm už od narození páchali všemožné křivdy, všichni, počínaje jeho rodiči, počínaje jeho otcem. Ano, ano. A hned by spustil o svém dětství, o svém mládí, o sobě, s radostí toho, kdo dokáže při vyprávění pokaždé zas vdechnout život úložištím paměti a obohatit je pomocí energického vodorádu slov.

* * *

Toho rána se mi zdálo, že jsem měl pravdu. Bylo zbytečné otci odporovat a skončit tak ve víru jeho blábolů. Lepší bude pokračovat v práci, kterou jsem si uložil.

A tak jsem se soustředil na tu druhou epizodu. Jenže to byla chyba, měl jsem to nechat být. Strávil jsem celé odpoledne snahou ukotvit v čase data, identifikovat místa, najít věty pro tekuté obrazy. Vydoloval jsem z toho jen strašně málo.

Tak například prostor, čas. Okno mi připadalo jako to kuchyňské ve via Gemito 64 ve čtvrti Vomero, kde jsme bydleli až do roku 1956, zato koupelna byla určitě ta z bytu na corso Arnaldo Lucci 149, kam jsme se přestěhovali v sedmapadesátém. Mámu nejdřív zasáhly rány pěstí a facky v jedné budově stojící mezi hlavním nádražím a dálničním výjezdem Neapol–Pompeje, v kuchyni s výhledem na koleje a nákladní vagony, možná v roce 1958. Pak prchala před mým otcem – s opuchlým a uslzeným obličejem, v rozepnutém županu, který se kolem ní rozevíral jako plášť, a modrém kombiné s bílou krajkou, místy natrženém – přes jídelnu ve via Gemito v roce 1956. Tady otevřela okno a pokoušela se přelézt parapet, aby skočila dolů. Ale někdo ji zadržel (babička, otec, my vyděšené děti? Stíny) a ona se s nečekanou silou vyškubla a po skoku dlouhém nejmíň dva roky utíkala chodbou bytu na corso Arnaldo Lucci, doběhla do koupelny, vrhla se k poliče u zrcadla, šátrala na ní, jako kdyby po

předmětech škrábala nehty, a přeřízla si levé zápěstí žiletkou. Nebo dlaň, možná střepem náhodně rozbité sklenice. Žiletka a sklenice se střídaly, končily v umyvadle, na zemi. Vše jsem viděl a nedokázal jsem se rozhodnout. Ona se mezi tím dívala na kapající krev, dívali se na ni i mí bratři, dívám se na ni i já. Jenom otec vyšíloval. Zakrýval si oběma rukama oči a křičel do stropu: „Probohaživýho, probوهاživýho,“ se zhnusením a ztrátou sebeovládání, které vždy okázale projevoval kvůli každému našemu nebo svému škrábnutí. Ale babička s ním zuřivě cloumala, něco na něj křičela a on vyběhl ven a dovolával se přitom pomoci Všemohoucího, vrátil se s oranžovou kravatou, za nepřetržitého apelování na svaté a marjápany popadl matčino zápěstí a omotal kolem něj tu nesmyslnou věc, která se okamžitě zbarvila do tmavoruda a ušpinila mu prsty. A tak ho máma, znenadáni klidná, jemně odstrčila a sama se tou kravatou obvázála, ale výš, kolem paže, utáhla ji pomocí bílých zubů a pak mu řekla: „Odvez mě do nemocnice.“

To je celé. Není toho moc. Samozřejmě bych to mohl obohatit o historky, které vykládal otec o tom, jak jsme se přestěhovali z via Gemito na corso Arnaldo Lucci, o své práci u dráhy v té době, o penězích, kterých se pořád nedostávalo, o máminých příbuzných, kteří se vrhli na maloobchod a své bohatství stavěli na odiv. Mohl bych odtamtud získat látku, jež by zmírnila neurčitost mé vzpomínky. Copak mi tenhle proces paměti už předtím výrazně neprospěl při rekonstrukci epizody se spálenými hřebínky? Která, jak jsem musel připustit, byla bez svého pozadí železnic, malířů, výstav vlastně čím? Řevem uprostřed jedné letní noci. Jedním jediným jistým slovem: ješitnice. Úzkostí dvanáctiletého kluka, který nesnese hádku mezi rodiči. Pachem spáleniny. Zbytek – vstal jsem, nevstal jsem, viděl jsem otce, jak mlátí mámu, neviděl jsem ho – byla látka dětských nočních můr či pubertálních rozpaků v podobě ženského přízraku bez data,

bez prostoru, který v mé dospělé hlavě dosud běží a chce zoufalstvím umřít.

* * *

Proto jsem den za dnem i těm dvěma epizodám věnoval stále méně času. Cesta nepopíratelných faktů nikam nevede, je nepoužívaná jako některé venkovské silnice, které nakonec uzavřou kvůli jejich hrbolatosti, jež se vzpírá veškeré údržbě. Nechal jsem to plavat. Vzpomínám si, že jsem si ale pomyslel, že problém je jinde, že nemá smysl se upínat k jedné červnové noci, k jedné ženě, co se pokouší přerážnout si žíly. Problém byl v tom, že jsem po celý život – i teď, zatímco tohle píšu – tajně věřil, že se můj otec v jisté chvíli proměnil z mlátiče v zuřivého pronásledovatele. A tak ji postupně udeptal k smrti. Jestli ji zmlátil jednou, nebo stokrát, nemělo moc význam. Význam mělo leda to, jestli se ho rozhodnu obvinít, nebo zprostit viny, dřív než umře. Uvědomil jsem si to s jistým odporem. Budu o tom uvažovat, řekl jsem si. Času na to bylo dost, otec si naplánoval, že zemře v roce 2017, až mu bude sto. Byl jsem přesvědčený, že mám na práci důležitější věci.

Až jsem si s náhlým pocitem radosti vzpomněl na páva. To bylo v mém dětství důležité zvíře. O něm bych, kdyby se k tomu naskytla příležitost, s otcem pohovořil rád. Šlo o tajemství mezi ním a mnou, mohl by mi tedy odpovédět bez přehnaného rozrušení, bez vytáček, bez senilní lítosti. Máma s tím zdánlivě nesouvisela, mohli jsme poklidně začít odtamtud.

Ale když jsem se rozhodl jít za ním a případně si s ním o tom promluvit, všiml jsem si, že se jakoby scvrknul, přišel o část sebe sama, že umírá dřív, než jak si stanovil. V pravidelných intervalech křičel bolestí, žádonil: „Panebože, panebože,“ dožadoval se pistole. Jelikož neměl skutečnou zbraň, přikládal si ke spánku ukazovák, zvedal oči ke stropu

a dělal: bum. Pak se pokaždé svezl na polštáře a bručel: „Marjápano, marjápano, co jsem komu udělal.“

Během toho odpoledne si mě jeho druhá manželka zavolala do zahrady a řekla mi napůl utrápeně a napůl v rozpácích: „Slyšel jsi ho? Jeden známý umřel před pár měsíci na stejnou nemoc, ale nevyváděl tolik jako on. Proč musí pořád tak přehánět?“

* * *

Pokaždé když mám dobrou náladu, připadá mi, jako bych měl před očima barvy pavích per, tytéž, co jsem uviděl před dávnou dobou v bytě ve via Gemito, když mi otec řekl v dialektu: „Cigára,“ a já mu pro ně šel do kapsy u saka, které nechal v ložnici, přehozené přes židli mezi skříní a sekretářem. Byt byl potměsnělý mrazem a černá skla v rámech se třásla pod poryvy větru. Opustil jsem stůl s večeří, uhlíky, které se v kamnech měnily v popel. Otce jsem vždy poslechl bez odmlouvání, poslouchal jsem ho tak celý život.

Krok před kuchyňskými dveřmi jsem se ohlédl a podíval se na něj. Nebo si aspoň myslím, že jsem to udělal, pracuju se sugescemi, dvěma třemi prchavými obrazy, vyřváványými slovy. S jistotou v duchu vidím jeho kostnatá záda, husté černé vlasy. Je to nespokojený stín, co sedí v čele stolu. Určitě se chystá něco zařvat, možná už řval. Chce se hádat, to je jasné, ale taky se snaží se uklidnit, proto cítí, že si musí zakouřit. Musím si pospíšet. Máma sedí napravo od něj, na ruce chová třetího syna, který saje mléko z jejího prsu. Vzdálenost, jež ji od manžela dělí, je minimální, stačí nic, aby ji udeřil, až se jí spustí krev z nosu a z úst.

Jsem bázlivé dítě, zažil jsem spoustu leknutí, opustit vlažnou kuchyň mě stojí úsilí. Ještě tomu bytu nedůvěřuju, bydlíme v něm jen pár měsíců. Předtím jsme bydleli ve via Zara, v bytě otcových rodičů, kteří kvůli bombardování utekli s celou rodinou do Savignana. Pokoje tam byly ve špatném

stavu: prach a sutiny, jedna stěna rozmetaná bombou na padrtě, podlaha, která by vedla do prázdna, kdyby Federí nepřipevnil, jak se dalo, pomocí železného drátu, na místě té chybějící zdi vojenskou deku. Můj otec je vždy aktivní muž, vždycky předvídavý. Z časů ve via Zara si přirozeně nic nepamatuju, ale on mi nacpal do hlavy svoje historiky, a proto vím, že občas mě jen tak tak stihl zarazit, než jsem se zřítíl dolů do prázdna za dekou. Výkřik – „doprdele kurva, Rusinè, chyt' toho malýho!“ – a pak mě popadl, já začal brečet a nebyl jsem k utišení. Na druhou stranu, je to jeho zásluha, že jsem ještě naživu, moje máma je nepozorná, kdoví na co kurva myslí. Musíš mít pořád oči na stopkách, řve na ni a pak se uklidní a vysvětluje jí, že mě přitahuje ta vlnící se deka, zmrzlá v zimě, v létě plná much, stačí jen málo, abych si tam zlámal vaz. Jenže ona je podruhé těhotná, nevolnosti, břicho, starosti: ještě štěstí, že má otec pohotové reakce a schopnost předvídat katastrofy.

Představuju si, že jsem vyrůstal takhle, v prachu a křiku, po celý rok 1944 a po celý pětáctýřicátý. To dítě, které někde schovávám, tady za čelní kostí, muselo vídat rány holí, slýchat nadávky, naučilo se opakovat slova po svém otci, jenž se občas rozčílil a přeje si, aby se celý dům propadl do pekel a osvobodil ho tak od jeho utkvělých myšlenek, zato jindy je veselý, vymýšlí si nesouvislá říkadla v jazyce, který není ve via Zara běžnou mluvou, a chová svého prvorozeného na klíně nebo mu zpívá neapolské písničky a vyhazuje ho do vzduchu a pak ho chytá v letu a volá hopla.

Můj otec totiž dokáže i dělat zábavu a krásná překvapení. Nedávno mi koupil kuní kožíšek – co je to kuna? –, aby mi bylo teplo. A jednou se vrátil z těch nebezpečných území, kam obvykle mizí každé ráno, s nápaditým houpacím koněm, koněm zářivých barev, s čumákem vymyšleného zvířete, co vypadá jako živé. Dal ho zhotovit u truhláře jménem don Peppe a kladl mu na srdce, aby ho vyrobil přesně podle

návrhu, který sám připravil. Jak neobvyklý nákres! Don Peppe je nadšený a nahrubo ho vyřezává pásovou pilou z bukového trámu. Ano, můj otec mlátí do krve, ale umí taky udivovat skutečně výjimečnými větami a věcmi. Naléhá, velice během těch let naléhal, abych si je uchoval v paměti: Mimí, vzpomínáš si na ty písničky, co jsem pro tebe vymýšlel, na ty krásné věci, co jsem ti dával?

Jistě. O něm si pamatuju všechno, napěchoval mi hlavu svými slovy, svými myšlenkami. Po mámě mi ale nezůstalo jediné slovo, nezůstala mi jediná myšlenka. A přitom jsem se první slabiky naučil určitě od ní. Rád bych je slyšel znovu, ta slova, co mi říkala, a zjistil, jak jsem je přijímal v hrdle, když jsem je opakoval zkomolená v pokoji bez stěny ve via Zara. Jenže můj otec jim se svou obvyklou vervou vtiskl rytmus, který smazal jejich tón. Vnukl jim ctižádost, touhu říct, že nepatří jeho manželce, ale jemu. Ostatně, není to snad on, kdo přináší do bytu, mezi postel a vojenskou deku, mezi misky mléka a propast potřebu být slyšet, nutnost něco říkat, aby byl něčím víc než všichni ostatní? Ne, mámin hlas, třebaže mi jako dítěti proklouzl do všech částí těla, nevydržel, ukázal se být slabým. Ona sama mi nedokázala, i když si přitom se mnou taky musela hrát, zpívat a vyrábět mi hračky, přenechat žádné zvuky. Brzy se proměnila ve slova svého manžela, který křičel až pozdě do noci, když se vracel do via Zara: Rusinè, kurva, Rusinè.

Znenadání, zdá se, že počátkem března 1946, se dědeček s celou rodinou vrátil ze Savignana. Znovu se ujal vlastnictví bytu ve via Zara a všechny nás rázem vyhodil na ulici a hulákal přitom na svého syna Federiho: „Chtěl ses voženit, hovadoblbý? No tak teď nesarbohal!“ Bylo slyšet mnohem víc řevu než obvykle, ošklivé nadávky, ženský pláč. Otec se synem si vyčetli věci, které si měli vyčíst už dávno, a chystali se začít prát. Musel jsem tuhle scénu vidět, musel jsem ji slyšet, oči a uši máme k tomuhle, a to, co jsem viděl a slyšel, se mi

muselo někde zadrhnout pod kůži, rýha, soutěska v organismu, cítím to podle prstů, které tlučou do klávesnice, jako kdyby věděly víc, než co mám ve skutečnosti v úmyslu napsat. Například můj dědeček, který kleje a chce pro svou početnou rodinu zpátky svůj polorozpadlý byt, jeho nevraživost vůči tomu prolhanému synovi, který se nechce smířit s tím, že by byl dělník jako on, posedlost penězi, která je oběma společná, peníze, co jsem ti dal, peníze, cos mi dal, peníze, cos mi vzal. A všude kolem město těsně po válce, život každý den v ohrožení, hrůza jasně vyjádřená chórem ječících či pláčících žen kolem těch dvou hádajících se mužů, toho staršího, který huláká a ohání se holí hlava nehlava, toho mladšího, který má vzteky pěnu u huby, ale musí se ovládat, nemůže říct víc. Věty jako: nechte mě na pokoji, tati, nenuťte mě nic říkat, nenuťte mě promluvit; marjápano pomozte mi, nedovolte mi vztáhnout ruku na vlastního otce; slyšeli jste ho, vztáhnout ruku na mě, vztáhnout ji na mě, tenhle zasranej zmrď, tenhle zkurvenej syn mě chce chytit za kejhák, čili krk, což je rétorická figura, část zastupuje celek, chytit otcovo tělo a rozčtvrtit ho v souladu s krajinou rozčtvrcených těl, která v ní nedávno zanechala válka.

Ženy vriskají, ale pak budou o tom ošklivém střetu často a obšírně referovat. Babička říkala, že toho dne viděla dva naprďnutý mužský – používala tohle slovo –, dva chlapy, co je popadnul rapl a řvali jak tuři. Vyprávěla, že ona mě držela v náruči a já byl tříleté dítě, co kouká s otevřenou pusou na to, jak se má člověk naprďnout, aby se udělal pořádněj kravál a slyšeli vás všichni lidi ze sousedství. Musel jsem vidět a vnímat rozhořčenou zuřivost, která je nezbytná pro život. Byl jsem z toho vyděšený a už navěky budu mít k dědečkovi odpor: sevře mě úzkost každého čtvrtého srpna, na jeho svátek, když mu budu muset jít do via Zara popřát a předat mu jako dárek dvě krabičky nacionálek: zachmuřený stařec, pár slov sotva zabručených bezzubými ústy.

Ještě štěstí, že nakonec zasáhla paní Attardiová z pátého poschodí, vdova po železničáři, a nabídla Federímu, jeho ženě, dvěma synům a tchyni útočiště ve svém bytě, v průchozím pokoji mezi kuchyní a ložnicí. Velkorysá pohostinnost, a zadarmo, kterou můj otec využíval víc než rok a půl. Žili jsme tam všichni, mezi dalším železným drátem a dalšími vojenskými dekami sloužícími jako stěna, procházejícími lidmi, bez jakéhokoli soukromí. Až najednou dost, Federí už toho má po krk: jednou ráno se ve spěchu, jak bylo jeho zvykem, vyřítil ven a zabral si byt ve via Gemito.

* * *

Stalo se to tak – vyprávěl vždy ochotně –, že jakmile začaly státní dráhy zas jakž takž fungovat, vrátil se do funkce zástupce vedoucího (ale prodeje jízdenek) a okamžitě začal hledat byt. Dostavil se na úřad, který přiděloval byty železničářům, a zažádal si písemně i ústně, aby mu našli bydlení v některém z domů patřících drahám. Chodil tam den co den, jenže nic, pro něj tam nikdy nic neměli, a ne proto, že by scházely byty, nýbrž proto, že po válce se všechno vrátilo do starých kolejí a bylo to ještě horší než dřív, švindly, zmetci, intriky. Jen abych uvedl příklad – vysvětloval mi pokaždé, když si na tuhle historku vzpomněl –, tajemník, co měl na starosti přidělování levných bytů železničářům a co se jmenoval Lanza, už zastával tuhle funkci, přímo tu stejnou funkci, za fašismu a seděl na té židli bez mrknutí oka dál i teď, když už Mussolini skončil. Jakápak nová morálka, jakýpak noví lidi, leda hovno. Samý kecy. Otec, jakmile měl trochu času, se vydával za Lanzou, aby se ho zeptal: „Vašnosti, máte pro mě dobrý zprávy? Neuvolnil se nějaký byt? Nepřesunuli někoho, nešel někdo do penze?“ A Lanza mu pokaždé odpovídal: „Ne, lituji,“ a pak se hned zas vracel k rozhovoru s Cannavacciem, komisařem železniční policie, se kterým se vzájemně kryli při sviňárnách s přidělováním bytů, jak se říká, ruka ruku myje.

Tenhle Cannavaccio znal mého otce dobře a nemohl ho vystát. Pokaždé když ho viděl vtrhnout bez zaklepání na sekretariát s malýma, živýma a nervníma očkama, ze kterých vyzařovalo šílenství, obořil se na něj slovy: „Šéfe, vy nevíte, že nejdřív se klepe, než někam vejdu?“, jako kdyby to byla jeho vlastní kancelář na komisařství, a ne úřad pro přidělování bytů železničářům. To dá rozum, že Federí měl co dělat, aby se ovládl. Stačil by mu jeden zvedák, aby mu vyrazil všechny zuby, ale z lásky k rodině ho nikdy nepraštil. Až jednoho zářijového dne v sedmačtyřicátém dorazí do via Santa Lucia, vleze do domovních dveří a už na schodišti ho popadne rapl, vyjde první rampu, vyjde druhou a na každém schodě je připravenější spustit křik, že brzy začne další zima, že má dvě děti, jednomu jsou čtyři a druhému dva, u vdovy Attardiové už dál zůstat nemůžou, co má dělat.

Vtrhne do Lanzovy kanceláře, kde samozřejmě najde i Cannavaccia. Ten otevře pusou, aby řekl: „Šéfe, vy nevíte, že nejdřív se klepe, než někam vejdu?“ On už se ho chystá zasypat vulgaritami a zahryznout se mu do krku, když vtom přijde vrátný s pravou paží nataženou směrem k Lanzovi a v ruce drží nějaké klíče. Vrátný řekne: „Vašnosti, tohle jsou klíče od bytu ve via Gemito šedesát čtyři, co se před hodinou uvolnil.“ Můj otec se podívá na klíče, Lanzu, Cannavaccia. Je to mžik. Řekne: „Děkuju,“ vyškubne vrátnému klíče, udělá kličku před Cannavacciem, který se ho pokouší zadržet, a už se šene po schodišti dolů, bere schody po dvou, zatímco komisař dává rozkaz: „Chyťte toho zasranýho zmrda!“ a *cavaliere* Lanza ječí na vrátného, že si nechal ukrást ty klíče, a Cannavaccio to nechce vzdát a pronásleduje mého otce osobně a hrozí mu: „Šéfe, vraťte ty klíče, takhle budete mít malér!“

To zrovna, Federího ani nenapadne je vrátit. Otočí se a Cannavacciovi, který ho shora nad schodištěm div neprosí: „Pojďte nahoru, šéfe, doneste nám ty klíče a my přimhouříme oko,“ ukáže vztyčený prostředníček. Pokud vím, tohle

nebylo jeho obvyklé gesto: v jeho historkách jsou chvíle, kdy se uchyluje k urážlivým gestům, ale obvykle tíhne k plivnutí nebo k nachcání do ksichtu, to druhé provádí rozkročený, se zády do oblouku a špičkami prstů směřujícími k vystrčenému podbřišku, pusou přitom roztahuje do trochu křivého pohrdavého úsměšku. Každopádně, tady ho máme, jak upaluje po via Santa Lucia, třicetiletý muž s vlasy poletujícími ve větru, ve větru od moře, jednoho zářijového dne. Běží, pak mávne na projíždějící taxi a dá se odvézt do via Gemito šedesát čtyři, aby zabral byt o dvou prostorných místnostech, s moderní koupelnou s umyvadlem a splachovacím záchodem, velikou kuchyní: tou, kde teď vztekle sedí u večere, černá skla se chvějí v okenních rámech, uhlí se v kamnech mění na popel.

* * *

Jsem dítě, které když poslouchá otcovo vyprávění, dívá se na otce s otevřenou pusou: občas je jím tak okouzlené, že rty ztratí cit a ke svým velkým rozpakům začne slintat hůř než jeho právě narozený bratr. Už měsíce je mým největším strachem obava, že si *cavaliere* Lanza a komisař Cannavaccio přijdou pro klíče a pro byt. Ale zdá se, že tahle starost, která mě sužuje, mému otci vůbec nepřijde na mysl. „*Cavaliere* Lanza si myslel, že se mnou vyjebe,“ chlubí se často zvesela, „a místo toho jsem vyjebal já s *cavalierem* Lanzou.“ Je na tuhle akci velice pyšný, kvůli rodině riskoval basu, se spravedlivým hněvem se vzbouřil proti těm švindlům, co jsou za přidělováním bytů. Na šejdíře – poučuje mě a bude mě poučovat v průběhu dalších let – platěj jediné ještě větší šejdíři, Mimí.

Ale já si už tehdy uvědomuju, že ten vlhký byt ve via Gemito, sevřený mezi hřištěm a poli, kam jsme se ve spěchu přestěhovali a odvezli si na vozíku taženém oslem to jediné, co jsme měli, pět matrací s příslušnými prkny a železnými

opěrami, truhlu plnou prádla a vojenské deky, je kořist, kterou bych při své ostýchavosti snadno podléhající strachům nebyl schopen ubránit. Kdyby například v noci skutečně přišel komisař Cannavaccio s *cavalierem* Lanzou a řekli by: „Vrať nám ty klíče,“ dokázal bych otci pomoci vyhodit je z bytu? Dokázal bych jednomu nachcat do ksichtu, druhému do něj plivnout a natrhnout prdel oběma? Děsí mě, že na podobné podniky nejsem stavěný. Lanza s Cannavacciem by mohli znenadání vyrazit dveře a prakticky mi tak předvést, že neumím být šejdířem, jakým otec chce, abych byl. To by pro něj mohlo být zklamání, které by ho přimělo na mě zařvat: „Klid se odtud,“ se stejně rozkazovačným tónem, s nímž mi před chvilkou řekl: „Cigára.“ Nebo tónem, kterým ve chvíli, kdy se chystám vyjít z kuchyně a zamířit do ložnice, začne útočit na mámu: „Rusinè, kurva, Rusinè, kam se poděly prachy, cos s nima provedla?“ čím dál svárlivějším hlasem, takže máma odtrhne mého bratra Toniho od prsu a podá ho své matce, mojí babičce. Udělá to, protože moc dobře ví, jak by se ta situace mohla zvrtnout, a chce novorozence uklidit do bezpečí. Otočí trupem, a teprve když je Toni u babičky v náručí, odpoví bojovně: „O jakých penězích to tady vykládáš?“

Podívám se na svého nejmladšího bratra: na rtech má vlhkou stopu po mléce. Tenhle věčně neklidný a vřískající mrňous přišel na svět před nedávnem, v lednu roku 1948, jsou tomu teprve dva nebo tři měsíce, a mě s Geppem probudil moc velký rámus, vyšli jsme do předsíně a uviděli porodní bábu paní D'Evovou s prostěradly umazanými od krve. Takže jsme se vyděsili. Ale paní D'Evová nám vysvětlila, že je všechno v pořádku, přiletěl čáp a přinesl nám bratříčka. Pak si to ale rozmyslel a chtěl si ho vzít zpátky, musel zasáhnout náš otec, který ho zabil a hodil do záchodu a spláchnul. Já s bratrem ten vodní vír obvykle pozorujeme s velkým zájmem. Odteď ale při tom pocítíme i smutek: rádi bychom si s tím čápem aspoň chvíli pohráli.

Jenže babička říká ne. Zvířata mají být se zvířaty, lidi s lidmi, teda jestli jsou to lidi. Ale jestli jsou to zvířata, ať si jdou ke zvířatům. A rudá v obličeji odchází ke kamnům nakrájet petržel nebo se usadí s naším novým bratrem v náručí a začne dělat pusou hou-hou, hou-hou, zatímco židle se slaměným sedákem už skřípá, to je akrobacie, pohupuje se dopředu a dozadu hned na dvou a hned na čtyřech nohách, vrzy-vrz, vrzy-vrz, hypnotický rytmus přesně odměřovaný noční ukolébavkou, babiččin zpěv naříkavě modulovaným hlasem.

Je to příběh o vraždících a zavražděných zvířatech, pamtuju si jen pár slov, která mi ale dodneška připadají strašlivá, hajej dadej, spi, můj chlapečku, vlk sežral malou ovečku. Vlk, který se po soumraku toulal po polích za via Gemito, vytí do tmy, ze kterého se mi tajil dech, hroživá šelma, která v mých představách přicházela jednou zvenčí a jindy zevnitř z bytu.

Zevnitř, naznačovala nám babička, zevnitř. A aby bratříčka uspala, zpívala tak, aby přehlušila hlas našeho otce, který mezitím toho večera s cigaretami dostával čím dál větší dopal na Rusině. Oj, vlk, oj, vlk. Chce sežrat ovečku. Už se do ní pustil. A taky křičí, ten vlk, stále ostřejší slova: „Ty peníze, co jsem vydělal s Belliniho divadlem!“ Ale máma trvá na svém, nic o těch penězích neví, a otec říká: sto tisíc lir, a ona odsekne: jakejch sto tisíc lir. Protože je to přehnaná částka stejně jako všechny částky, které během života vyšly z Federiho úst, ale je skutečná, naprosto skutečná v jeho mysli lháře, tak skutečná, že vyžaduje po mámě, aby mu ji okamžitě vyúčtovala: kde jsou peníze z Belliniho divadla, co s nimi udělala, jak je utratila. Ona mu ji ale nemůže a neumí vyúčtovat ani teď, ani nikdy jindy. Jak se ostatně skládají účty z imaginární sumy? A my všichni, já, který jdu pro cigarety, můj bratr Geppe, a dokonce i Toni, kterého teď chová babička Nannina – celým jménem Anna Di Lorenzová –, cítíme, že večere skončila, z otce se kvůli těm penězům už brzy stane cosi jako drak, co plive smrtící oheň, a bude třeba se

přichystat na vyděšený tlukot srdce v noci. Tím spíš, že je strašně nervózní, nemá co kouřit, opakuje teď už jako pominutý: „Kde je těch sto tisíc lir z Belliniho divadla, kde jsou ty peníze.“ A Rusinè, místo aby mlčela, aby byl doma klid, se jako obvykle neudrží, vybuchne a odpoví drze, skoro posměšně: vím já.

V zimě roku 1948, ten večer, kdy mě poslal pro cigarety, bellinihodivadlo – takhle, bez velkých písmen, bez mezer – už bylo neurčitým signálem vážného manželského nepochopení. Sloužilo k tomu, aby otec čím dál agresivnějším hlasem sdělil: hele, co jsem dokázal udělat, hele, co bych mohl dělat dál, kdybys mě chápala a podporovala mě. Zato pochybuju, že formulace „jenže kvůli tobě jsem to všechno nechal plavat“ už předtím někdy zazněla. Možná byla pronesena poprvé právě za těchto okolností. Jisté je, že rozhodnější, nespornější verze „vinou vaší matky“ se stala běžnou teprve v druhé polovině šedesátých let, kdy mu už matčin hlas nemohl odporovat a zdůrazňovat ironicky v dialektu: „Mojí vinou? Vinou za co?“

V každém případě, než se Belliniho divadlo stalo jádrem obviňujících zvuků mezi tolika jinými v bytě ve via Gemito, dříve než se stalo počátkem obvinění, tím prvním, které otec proti Rusinè vznesl, bylo to jen divadlo. „Jedno z nejkrásnějších v Neapoli,“ říkal Federí. A pro mou informaci dodával: „Postavený za peníze barona Lacapry architektem Carlem Sorgentem.“ Šest pater lóží, samé zlaté ornamenty, hotová nádhera. A tam se on ve věku dvaceti šesti let staral o scénografii, choreografii, o všechno. A tam on najal personál všeho druhu, kulisáky i baletky. A tam jsem se já – ty, říkal mi – při každé premiéře díval na jeviště z klína svojí matky Rusinè, která sedávala společně s babičkou Nanninou přímo v královské lóži.

Vzpomínám si, že když jsem se před třemi lety pokusil poprvé psát o té zimě v osmačtyřicátém a o letech, která jí

předcházela, a o svém otci, a konečně i o pávovi, dlouze jsem se zarazil u té „královské lóže“, abych ji nesoudil na základě domácích hádek a našel její pravý obraz: světla, štuky, zvuky v angličtině, dech mojí mámy, dech babičky. Chtěl jsem vyjít odtamtud, abych po tom prostředí získal rozhled a viděl, jak jej prožíval on, jak jsme ho prožívali my. Byla to chyba a zbytečná námaha. Při každé další verzi, kterou otec o téhle zkušenosti poskytl, se divadlo čím dál víc stávalo už ne skutečným divadlem, nýbrž cílem jeho fantazie, zářným úsekem jeho osudu, jako kdyby se celá druhá světová válka, bitva po bitvě, mrtvola za mrtvolou, odehrávala v hrůze od roku 1939 až do toho roku 1943 jenom proto, aby anglická armáda zrekvírovala budovu stojící ve via Conte di Ruvo a rotný Lee-fee z Naafi-Efi (Federí to takhle vyslovoval) ji v zásadě svěřil jemu, aby tam pořádal představení pro oddíl na dovolence.

Belliniho divadlo zkrátka bylo skutečně existující místo, které lze přidat k dalším skutečně existujícím místům, k nimž můžeme dneska, chceme-li, poskytnout i přesné topografické údaje, jako dům v Savignanu, via Zara 18, a dokonce i Avignon ve Francii, v zóně okupované Němci, odkud on odjíždí (v uniformě radiotelegrafisty, pěkně hnusný uniformě – říkával – ve srovnání s těma překrásnejma německejma) jednoho srpnového dne roku 1943. Ale taky to byl tak jako všechna místa, jež Federí zmiňoval, prostor krásných i zlých snů, zastavení na křížové cestě, kterou v těch měsících, v těch dnech prošel, aby podnikl nájezd do pekla a pak vystoupal do ráje odpovídajícího jeho talentu.

Takže bylo zbytečné hledat jeho pravou podobu. Bylo třeba napsat „královská lóže“, spokojit se s tou „královskou lóží“, jak o ní mluvil on, když byl rozhodnutý mě vzdělávat počínaje tím, co se mu přihodilo, a já mu nemohl říct: ne, díky, a stával jsem před ním bez hnutí a nepropásl jediné slovo. Poslouchal jsem, a třebaže jsem byl nervózní z představy, že se mě na něco zeptá, aby zjistil, jestli dávám pozor, dělala

na mě velký dojem jeho schopnost propojovat místa, roční období, epizody na důkaz křivd, jichž se na něm dopustili druzí, zejména pak máma. Když jsem ho poslouchal, zdálo se mi, že se všechno událo přesně tak, jak říká. Události těch let se děly jedna za druhou a ani na chvíli nespouštěly ze zřetel jeho život, to vzácné jmění, jež bylo třeba uchovat. Jestli si na nějaký projekt nikdy nestěžoval, pak to byl projekt prozřetelnosti. Nedokázal přijmout jako fakt, že by se věci řinuly z nebe jako déšť, náhodně, bez ohledu na něj. Zato byl přesvědčený, že velké i malé události jsou poslušny nějakého zásadního důvodu, číslice jeho osudu. A to se snažil dokázat sám sobě, příbuzným, přátelům a nám dětem tím, že snoval důmyslné zápletky, ve kterých bylo vždycky jediné to, co se mu v dané chvíli jevilo nezbytné. V důsledku toho se jména měst, jednotlivých budov, ulic, veškerý místopis stávaly jen mapami jeho potřeb a tak je taky bylo třeba zaznamenat.

Tak například, kam odjel do války? Jak s tím souvisel Avignon? Které válečné události vedly k Belliniho divadlu? Bojoval vůbec? Byl opravdu na ruské frontě, až u Stalingradu?

On věřil, že tam byl. Připadalo mu nevyhnutelné, že tam byl, snad proto, že si vzal do hlavy, že není lepší důkaz jeho nepostradatelnosti pro svět než skutečnost, že bojoval v Rusku a přežil útoky sovětských střel i mrazy.

Zatímco to vykládal, já koutkem oka sledoval mámu a ta ho to nenechávala říct v klidu. Když Federí zmiňoval svůj smutný odjezd na ruskou frontu a to, jak se jako zázrakem vrátil živý a zdravý, vrtěla hlavou. On si toho vždycky všiml a občas jí rozčileně říkal: „Co je, ty si to nepamatuješ?“ Ona ironicky odpovídala: „Ale to víš, že jo.“ A to se mu nelíbilo. Rusině byla nepřijemný svědek, zaznamenávala události jeho života tak, jak přicházely, nahodile, a nechápala, že smysl těch událostí je vždycky celý ve fantazii, s níž na ně oko opakovaně pohlíží, bez zbytečného hnidopišství. Takže